

СЕКЦІЯ «НОВА ТА НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Т.В. Березовська

ВПЛИВ ПРЕСИ НА ВИБІР ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XIX СТ.

Роль періодичної преси в політичному і духовному житті цивілізованого суспільства в останні два століття була не лише значною, але й у певні періоди визначальною. Особливого значення преса набула з бурхливим розвитком капіталістичної економіки у другій половині XIX століття. І хоча сьогодні мас-медіа мають більш масовий характер і вийшли за межі друкованого слова, залежність від капіталу, лобіювання певних інтересів, механізми впливу на масову свідомість, інструментарій впливу на формування громадської думки залишаються такими як і ті, що існували за часів канцлера О. Бісмарка та «генерала» російської преси М.Н. Каткова.

Кінець 70-х – перша половина 80-х рр. XIX ст. ознаменувалася цілою низкою значних політичних подій: російсько-турецька війна 1877-1878 рр., вбивство Олександра II і воцаріння Олександра III, поступова зміна зовнішньополітичного курсу від союзу з Німеччиною на союз із Францією. Наслідки російсько-турецької війни 1877-1878 рр. у великій мірі позначилися як на зовнішній, так і на внутрішній політиці європейських країн. Громадська думка ототожнювала російсько-турецьку війну з визволенням Балканського півострова з-під турецького гноблення, вважала її справедливою і навіть священною. Перемога Росії викликала сподівання в широких суспільних колах на розповсюдження сфер її впливу на Балканах. Сподівалася на це і молода російська буржуазія.

Сподівання молоді російської буржуазії не були безпідставними. На Балканах планувалося широке залізничне будівництво і російські підприємці прагнули отримати великі замовлення. На цей час в Російській імперії сформувалося достатньо потужне лобі вітчизняних підприємців, чий капітал був тісно пов'язаний із залізничним будівництвом. Дедалі більше вони міцніли і починали протистояти панівному угрупованню поміщиків-землевласників, чиє господарство мало товарний характер і було налаштовано на експорт зерна до Європи через Балтійські порти.

Починаючи з кінця 70-х років XIX століття Катков у своїх статтях поставив під сумнів доцільність Троїстого союзу, в якому, на його думку, Німеччина та Австро-Угорщина принижують свого партнера Росію. На

сторінках своїх видань газети «Московські відомості» та журналу «Руський вісник» Катков все частіше згадував про можливість експортування зерна не через Балтійські, а через Чорноморські порти, як нагальну потребу розглядав збільшення мита на німецькі промислові товари, висміював російську дипломатію, звинувачуючи її в неспроможності відстоювати інтереси Росії [1].

Особливу тему становило питання російської експансії на Балканах. Катков наполягав на необхідності окупації Болгарії і утримуванні там російської армії. Він переконував читача в неспроможності болгар самостійно вирішити власну долю. Лише Росія може вказати їй правильний шлях [2]. Проте самі болгари були дещо іншої думки щодо цього питання. Вони не бажали бачити росіян у себе вдома ні в якості переможців, ні в якості інвесторів. Перевага надавалась Австро-Угорщині. Про цей факт постійно нагадувала німецька преса, паралельно наголошуючи на агресивних планах Росії щодо Балканського півострів та Європи в цілому.

Петербурзькі видання відрізнялися витримкою і строгим стилем викладу інформації. Вони протистояли московській пресі в її нападках на Німеччину і висловлювалися про недоречність зміни політичних партнерів. «Не можна міняти союзи, як сукні», - стверджував журнал «Вісник Європи»[3]. Інші газети цілком справедливо зауважували, що не зовсім зрозуміло, навіщо російській пресі нападати на німецького канцлера, який не зобов'язаний захищати замість німецьких інтересів інтереси чужої країни і чужого народу. Московській пресі пропонувалося замислитися і про недоцільність витратити великі державні кошти на Балканах. Утримання там армії потребує великого напруження всіх сил і засобів країни. До чого це призведе? Адже прямим інтересам російського народу це не відповідає.

Таким чином, навіть поверховий аналіз європейської столичної преси кінця 70-х – середини 80-х рр. XIX ст. красномовно свідчить про її неоднорідність і суперечливий характер. Московська преса відображала інтереси промисловців, пов'язаних із залізничним будівництвом, петербурзька – великих землевласників, чиї господарства були орієнтовані на хлібний експорт. Німецька преса намагалась тиснути на торговельного партнера з метою повернення ринків збуту. Французька щосили нищила підступні плани Німеччини щодо захоплення її територій, а також розсипалася у компліментах Російській імперії. Їх дискусія про доцільність аїстро-російсько-німецького союзу була закрита воцарінням Олександра III і зовнішньополітичною переорієнтацією на Французьку республіку. Молода російська буржуазія потіснила з трону традиційно привілейовану аристократію. Почалася нова сторінка в історії Російської імперії, а в Європі відбувся перерозподіл політичних сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цертелев Д.Н. Печать и общественное мнение. / Д.Н. Цертелев. – СПб.: Тип. А.С. Суворина, 1905. – VIII. – 68 с.
2. Сказкин С.Д. Конец австро-русско-германского союза. Исследования по истории русско-германских и русско-австрийских отношений и в связи с восточным вопросом в 80-е годы XIX столетия. / С.Д. Сказкин. – М.: РАНИОН, 1928. – 356 с.
3. Вестник Европы.-1879.-Кн.2.-С.123.